

quod de facto concionentur, necne; nam ad intelligendam obligationem officii, propria ejus ratio secundum se spectanda est. Præterea adjungo, Episcopum ad hoc non teneri ratione stipendi seu reddituum, quia multa alia habet onera sui officii, propter quæ ab Ecclesia alatur, maxime cum ad recitandas horas simpliciter teneatur, ut infra videbimus; nec etiam tenetur ratione specialis præcepti, nullum enim ex jure colligitur; neque etiam ex consuetudine potest talis obligatio colligi, quia nulla talis consuetudo (ut arbitror) reperitur; imo nullum credo esse Episcopum, qui hanc obligationem agnoscat; et rarus est qui hoc munus frequenter subeat. Et hac ratione præesse in choro commissum est quasi ex officio decano, vel primæ dignitati; non est ergo Episcopis imponenda talis rigorosa obligatio, maxime cum continua vel frequenti assistentia in choro. Satis ergo est, si dicamus teneri aliquando adesse, quantum ad sui muneris satisfactionem judicaverit expedire, quod ejus prudenti arbitrio relinquendum videtur. Optimum autem consilium videbitur, ut nisi causa urgens impedit, adsit diebus dominicis et festis, et in diebus solemnioribus poterit fortasse intervenire obligatio, saltem pro tempore Missæ, Vesperarum, vel etiam Matutino; consuetudinis etiam habenda est ratio, ac denique cavere debet Prælatus, ne videatur hanc curam omnino negligere. De prælatis item inferioribus, si episcopale munus et jurisdictionem exercant, idem cum proportione sentiendum videtur; si vero minores sint, consideranda erit qualitas beneficii, et institutio ejus, vel consuetudo, et juxta illam erit judicandum: et hanc existimo fuisse sententiam Innocentii in loco allegato.

15. Sexta assertio: religiosi qui chorum profitentur, non tenentur, ex vi generalis præcepti obligantis sub mortali, ad recitandum in choro, nisi ubi fuerit particularis ipsorum constitutio. — De religionis autem qui chorum profitentur, existimo non teneri ex vi generalis legis, seu præcepti obligantis sub culpa mortali, ad canendum in choro, nisi ubi fuerit speciali constitutione hoc præceptum ita expressè declaratum, et impositum, vel si aliqui proprium votum de hoc fieret, quod in nulla religione credo fieri; neque etiam scio in aliqua esse consuetudinem illo modo obligantem; nec enim consuetudo chori est in hoc sensu in religionibus introducta, sed solum ut horæ omnino in choro dicendæ sint, est. Atque ita in religionis facile admitto quam-

et omnes adesse debeant juxta regulam, et quod in hoc deficientes poenæ subjaceant, non vero quod in hoc graviter peccent, dummodo alias, horas recitent, quod infra videbimus quam necessarium sit. Seclusis autem his capitibus, non est unde illa rigorosa obligatio in eis nascatur. Dices: ex obligatione chori in toto corpore existente sufficienter nascitur hæc obligatio in singulis. Respondeo non ita esse, absolute et immediate (ut sic dicam) loquendo. Nam satis est quod cura providendi, ut chorus non deficiat, sit apud Prælatum, et quod ipse possit cogere subditos, ut in choro non desint, nec horas omittant. Quandiu vero superior non imponit speciale ac personale præceptum, non est talis obligatio in singulis ex præcepto, nec superior debet illam imponere sine causa, quando publicæ obligationi ex vi regulæ fit satis, et non desunt qui religiose ac voluntarie suæ professioni satisfaciant. Si autem tanta esset negligentia subditorum, ut videtur præceptum necessarium, tunc imponendum esset. Imo, si contingeret ipsum etiam Prælatum esse negligentem, et ideo solere horas publice omitti ex defectu ministrorum, tunc certe præceptum commune singulos obligaret, quia jam esset publica necessitas, in qua omnes obligantur: hic autem casus vel nunquam, vel raro accidere potest, et ideo, moraliter loquendo, regula posita vera est, quæ ex auctoribus citatis et referendis colligitur.

16. Religiosus facilius excusat ab onere canendi in choro, quam clericus, maxime beneficiatus. — *Probatur prima pars.* — Atque ex his sequitur facilius posse excusari religiosum ab hoc onere canendi in choro, sine culpa levi, quam possit clericus secularis excusari a culpa mortali, quando aliqui ratione beneficii ad illud tenetur. Ratio quoad religiosum est, quia unusquisque religiosus in particulari solum tenetur ad existendum et canendum in choro ex vi regulæ, quæ ordinarie non obligat sub reatu culpæ, sed tantum poenæ; et ideo licet practice ac moraliter vix violetur sine aliqua culpa levi, tamen si aliqua moderata causa intercedat, poterit omnem culpam excusare, dummodo recitatio canonici officii saltem privata non omittatur; hoc enim supponendum est semper, quoties de omissione chori tractamus; agimus enim de illa præcise, nam de omissione absoluta privatae recitationis horarum infra dicendum est. Atque ita in religionis facile admitto quam-

dam Cajetani doctrinam in verb. *Horæ Canonice*, quam Armilla et alii communiter sequuntur; verba Cajetani sunt: *Ubi contemptus deest, et propter meam absentiam non notabiliter luditur divini cultus officii, et Prælati dissimulant, parum de his quæ Dei sunt curantes, non incurro mortale peccatum ex hoc quod desum horis canonicas in ecclesia mea, quia contra præceptum juris positivi propriæ non venio, nec notabile damnum infero divino cultui. Graviter tamen pecco, si sine rationabili causa me debitum horis subtraho, quia gravis est ratio divini debiti.* Prior enim pars in religiosis verum habet, ubicumque ex aliqua speciali constitutione aut consuetudine alicuius religionis contrarium non constiterit. Posterior autem pars, ne sit contraria priori, intelligenda est de gravi peccato in latitudine venialis, et est vera, quando nulla probabilis causa excusat.

17. Probatur secunda pars. — At vero in clericis, qui in suis ecclesiis ad hoc officium in ecclesia dicendum tenentur, longe diversa ratio est, quia hi tenentur per se loquendo hoc ministerium præstare ecclesiae sua sub reatu culpæ gravis ex suo genere, et ideo nisi ex levitate materiæ, aut ex gravi causa legitimate excusentur, mortaliter peccant, suum debitum non solvendo. Antecedens patet, quia tenentur ex lege justitiae ratione beneficii et stipendi, quod propter hoc officium ab ecclesia accipiunt, ut ex dictis supponimus; lex autem justitiae ex suo genere obligat sub reatu culpæ mortalis. Atque hoc satis ostenditur ex gravi poena, quæ propter tales transgressionem ponitur in dicto cap. ult., d. 92. Qui textus (ut dixi) loquitur de clericis, qui ratione beneficii vel stipendi justi ad hoc munus certæ alicui ecclesiæ deputati sunt. Nec oportet illum extendere ad religiosos, de quibus revera non loquitur. Atque ita sentiunt de clericis beneficiatis Turrecr. ibi, q. 2, et sumitur ex Innocent., in c. 1 de Celebr. Missar.; et ex Paludan., 4, d. 15, q. 5, art. 1; Sylvest., Angel. et Armilla supra, et Graffis c. 52, num. 4 et 6. Qui sane nimis confuse loquuntur, nihil in hoc distinguentes, inter clericos beneficiatos, et religiosos, cum tamen sit magna differentia, quia religiosi revera non canunt propter stipendum, sed propter suam regulam vel institutionem. Quamvis autem in clericis beneficiatis obligatio gravis sit, transgressio potest esse levius ex parvitate materiæ, quia hoc generale est in materia justitiae, ut infra explicabitur.

19. Beneficiatus ad duo officia obligatus incompossibilia, non peccat recipiendo integrum stipendum. — Denique, si beneficiatus per se obligatus ad chorum, alias etiam tenetur ex vi sui officii ad inserviendum in sacristia, vel alibi, clarum est non peccare recipiendo stipendum beneficii integrum, etiamsi pro illo tempore in choro non resideat, quia non po-

test ad incompossibiles actiones obligari. Unde cum quis ex vi beneficij vel stipendii ad plura ministeria obligatur, semper intelligitur, quatenus illae actiones inter se incompossibiles non sunt. Ita sumitur ex Palud., Turrec., Innoc. et aliis, in locis citatis. Et est res per se satis clara: subintelligitur tamen semper, ut privatum recitare debeant horas quibus in choro non intersunt.

20. *Canonici et beneficiati, qui quotidianas distributiones recipiunt propter assistentiam in choro, non possunt illas tuta conscientia accipere nec retinere, nisi interset.* — Atque ex his colligitur, canonicos et alios beneficiatos, qui quotidianas distributiones recipiunt propter assistentiam in choro, non posse illas tuta conscientia recipere, nec receptas retinere, si choro non interset. Ita declaratur in dict. c. un. de Cleric. non resident., in 6, ubi sic dicitur: *Qui aliter de distributionibus ipsis quicquam receperit, rerum sic receptarum dominium non acquirat, nec faciat eas suas, immo ad omnium restitutionem, que contra hujusmodi constitutionem receperit, teneatur.* Quae constitutio renovatur in Conc. Trid., sess. 24, c. 12, quod addit, ut qui assistunt, distributiones accipiant, quibus alii absentes privantur, *quavis collusione, aut remissione exclusa;* quae duo verba rigorosa sunt, et multum notanda: collusione enim proprie dicitur esse simulata concertatio inter duos, ut inter actorem et reum, quae vox optime hic accommodata est ad reciprocas condonationes quas faciunt præbendati, quando mutuo et invicem sibi mulctas remittunt. Nam per hanc fictionem, et legi canonicae, et cultui divino derogant. Vult ergo Concilium ut, non obstante hac collusione, absentes non faciant distributiones suas, etiamsi alii conniveant. Quia vero Concilium sub disjunctione ait, *quavis collusione aut remissione, dubitari potest an idem per illa significetur, vel aliquid per posteriorem dictionem addatur.* Quod est querere, utrum, non solum quando est propria collusione per mutuam condonationem, sed etiam quando est simplex remissio, et bona fide fit alicui personæ propter rationabilem causam, vel gravem occupationem, non valeat, nec possit ille, cui fit remissio, distributionem tuta conscientia retinere, quando non est ex his casibus, qui in d. cap. unic. numerantur, his verbis: *Exceptis illis, quos infirmitas, aut justa corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusarent.* Nam videtur nimium rigorosum dicere, quod

ali præbendati non possint id, quod sibi accrescit, liberaliter condonare absenti, etiam ex rationabili causa et sine collusione, vel gravi Ecclesiæ detimento, ut supponitur. Nihilominus disjunctio illa et distinctio vocum, diversa in proprietate significantium, cum illo distributivo signo, *quavis remissione,* videtur valde urgere, ut dicamus omnem remissionem irritam esse illis verbis, extra causas in alio decreto expressos, ut in eodem Conc. subjungitur: *Juxta constitutionem Bonifacii VIII, etc.* Unde hæc pars videtur in rigore verborum vera, et in congregatione Romana, his verbis declarata est: *Non licet capitulo, aliquo praetextu distributiones quotidianas donare, relinquere, aut quavis collusione remittere alicui, qui vel ab ecclesiæ servitio abfuerit, vel alio quovis modo distributiones legitime beat amittere, nec fas sit cuiquam eas recipere, et si acceperit, suas ne faciat, sed eas restituere omnino cogatur illico distribuendas fabricæ ecclesiæ quatenus indigeat, aut alteri pio loco Episcopi arbitratu.* Et in alia declaratione additur, etiam remissionem, quæ fieri solet in die Cœnæ Domini, ad hunc effectum non valere.

21. *Ultima assertio: in templis et ecclesia recitandæ sunt canonicae horæ ob plures rationes.* — Ultimo dicendum est, teneri clericos ad dicendum hoc officium in ecclesiis et templis ad hoc munus deputatis. Ita statuunt prædicta jura, dum dicunt in ecclesiis cathedralibus, collegiatis, regularibus, et aliis; et notant Turrec., Sylvest., Angel., Armil. et alii. Et ratio est, tum quia ad hoc sunt tempora dicata, et hic est unus ex præcipuis finibus eorum, propter quod Christus templum vocavit domum orationis, Mat. 11; tum quia ad decentiam et ornatum sacri officii solemniter ac publice nomine totius Ecclesiæ decantandi hoc pertinet; tum quia ad christiani populi convenientem usum hoc necessarium est; tum quia in illo loco Deus censetur peculiariter assistere, et facilius ab eo impetrari, 2 Paral. 7. Unde et Angeli ipsi creduntur peculiariter ibi adesse, et Deum cum psallentibus collaudare, eorumque orationes juvare, juxta illud Ps. 67: *Principes conjuncti psallentibus in medio iuvenularum tympanistriarum, in ecclesiis benedicite Deo Domino, mystice intellectum; unde Chrysost., bomil. 24 in Aeta: Nescis, ait, quod cum Angelis stas, cum illis hymnos dicis; et Hom. 15 ad Hebr., plenas dicit esse ecclesiæ incorporales virtutibus.* Tum denique quia locus Ec-

clesiae ad devotionem et quietem orationis aptior est, et dæmonibus est formidabilis propter loci sanctitatem, præsertim si corpus Domini adsit, et Sanctorum venerabiles imagines, ac reliquiæ, quæ omnia juvant, ut dæmon minus perturbare audeat, et Deus manus auxilium ad bene orandum præbeat. Ideoque antiquissima semper Ecclesiæ consuetudo fuit, ut hæc officia quotidie in templis dicerentur, nisi necessitas aliud facere cogaret; id enim semper etiam facere licuit, et nunc licet. Unde Clemens Rom., l. 8 Const., c. 34, post præceptum de horis canonicis publice dicendis, subjungit: *Quod si ad ecclesiam prodire non licuerit, propter infideles, congregabis, Episcope, in domo aliqua, ne ingrediatur pius in ecclesiam impiorum: non enim locus hominem sanctificat, sed homo locus.*

CAPUT XI.

QUODNAM OFFICIUM DIVINUM IN CHORO RECITANDUM SIT.

4. *Præsentis capituli status aperitur.* — Explicata substantia et obligatione horarum canonicarum, oportet ut de circumstantiis, et quasi accidentibus eorum dicamus, quod faciemus discurrendo per communes circumstantias actuum moralium; et quoniam de personis et loco jam diximus, simulque declaravimus obligationem absolutam dicendi has horas, quam possumus vocare obligationem quoad exercitium actus, explicando cæteras circumstantias, declarabimus obligationem quam solemus vocare quoad specificationem actus, id est, ut talis oratio recte et honeste, et prout deceat, fiat, quod maxime pendet ex modo qui in his horis dicendis servari debet. Hic autem modus internus esse potest, seu pendens ex actu interiori, qui est attentione vel devotio; et externus consistens in prolatione ipsa vocis, in materia seu oratione quæ profertur, in integritate, in ordine, et similibus; et licet modus ille interior in se principalior sit, tamen per exteriorem manifestatur, et ad illum applicari debet, et ideo ex hujus cognitione pendet, ac propterea de circumstantiis externis sermonem præmittimus, et præsertim de his quæ ad substantiam hujus actus proxime accedunt, ut sunt, quid cantandum sit, quid sit ab omnibus vel a singulis canendum, deinde vero quæ ad integratatem, ordinem et tempus spectant, de quibus sigillatim dicemus.